

Turbuly Éva:

Kanizsa a Zala megyei közgyűlési jegyzőkönyvekben (1567–1601)

Kanizsa vára gyakran szerepelt a 16. századi megyei közgyűlési jegyzőkönyvekben.¹ A vármegyéknek az állami adózás mellett, sőt azt megelőzve évszázadokon át legsúlyosabb terhe volt a területükön állomásozó katonaságról való gondoskodás. Ennek gyökerei a 16. század közepére nyúlnak vissza, amikor Buda elfoglalását követően hadszínterré vált az ország, kialakult a végvári rendszer. A török először 1532-ben vonult át a megyén. Kisebb csapatok zsákmányszerző útjai 1566, Szigetvár eleste után sűrűsödtek. Az 1567. évi dűlás következtében megszűnt a két hiteleshely, Zalavár és Kapornak működése is, a templomokat és a kolostort erődde alakították. A nagyobb várak a megnövekedett fenntartási költségek miatt többnyire csere útján kincstári tulajdonba kerültek. A kisebbekben az uralkodó és a földesúr is tartott néhány zsoldost, emellett fő haderejüket a katonai szolgálatra kötelezett helybeli lakosság adta, akiket ennek fejében felmentettek az úrbéri szolgáltatások alól. Részben a mentesség, részben a nagyobb védettség miatt sokan költöztek a megerősített helyekre.

A végvári rendszert az uralkodó irányította a központi kormányzervek, elvi-politikai döntésekben az Udvari Haditanács, gazdasági ügyekben a Magyar Kamara útján. Magyar ügyekben egy-egy főherceg (Károly, Ernő, majd Mátyás) is részt vett a döntési folyamatokban. A bonyolult, bürokratikus rendszer, a többszörös áttételek miatt az ügyek intézése rendkívül hosszadalmasan és nehézkesen folyt.² Zala megye legerősebb vára volt a nagy mocsár közepén álló, felszereltségével, létszámával leginkább Szigetvárhoz hasonlítható Kanizsa. Jelentősége annak elfoglalását követően különösen megnőtt. Ekkor vetődött fel a Nádasdy Tamásné birtokában lévő vár kincstári tulajdonba vétele, amely Tahy Ferenc személyében rendelkezett ugyan királyi kapitánnyal, de az a magánföldesúri birtokban lévő vár védelméről – nagyobb hatáskör hiányában – nem tudott kellőképpen gondoskodni.³ 1568 január 24-én született meg a megállapodás, amelynek értelmében Nádasdyné, Kanizsai Orsolya a Nyitra megyei Csejte vár és a borsmonostori apátság birtokaiért cserébe a várat kincstári tulajdonba bocsátotta.⁴ Így a fenntartás és az ellátás terhe részben a központi kormányzat, részben a megye feladatává vált. Két olasz építész, Peter Ferabosco és

Sallustio Peruzzi vezetésével megindult a vár átépítése, amely megszakításokkal mintegy 10 évig tartott. Eredményeként Kanizsát nagysága, s az őrség létszáma alapján⁵ a legjelentősebb véghelyek közé sorolták.

A dolgozat a megyei közgyűlési jegyzőkönyvek bejegyzései alapján azt veszi sorra, melyek és milyen mértékűek voltak az 1596-tól Somoggal egyesített Zala kötelezettségei a vár fenntartásában és ellátásában. A Kanizsával foglalkozó bejegyzések három fő témakört ölelnek fel. Ezek a vár építéséhez, javításához szolgáltatott ingyenmunka biztosítása, annak élelmiszerral és takarmánnyal való ellátása, valamint a várbeli katonaság és a megye lakóinak, tisztviselőinek egyre élesedő viszállyai, az előbbieik fegyveres rablásai és garázdálkodása.

A kő és téglá mellett olcsóságuk miatt a vár átépítését követően is főszerepet játszottak az állandó karbantartást igénylő palánkfalak. A vesszőt, karókat, a szállításhoz szükséges szekereket és a munkaerőt a megye jobbágjai adták. Az ingyenmunka (gratuitus labor) mértékét az 1557. évi VI. törvénycikk jobbágyportánként évente hat napban határozta meg. Az ettől való eltérést – kivételként – maga a törvény is megengedte, a továbbiakban gyakran előfordult 12, vagy 14 nap igénybevétele. A munkák megszervezése, az időpontok kijelölése a vármegye feladata volt. Számos közgyűlési bejegyzés, a Kanizsára vonatkozó 30–35%-a íródott e tárgyban. Az első 1567 február 16-ról⁶ való, amikor a még magántulajdonban lévő Kanizsára a Bánffy, Zrínyi, Széchy és Thurzó javakról 200 szekér vessző és karó szállítását, valamint hat napra 1000 munkás küldését rendelte el a vármegye. Ezután – valószínűleg a jegyzőkönyvek töredékessége miatt – 1580-ig nincs adatunk. Más forrásokból⁷ tudjuk, ekkor kezdődött a vár nagyszabású átépítése, amelyben főként Vas és Zala lakói vettek részt. 1577 márciusában egy villámcsapás okozta robbanás okozott súlyos károkat, amelyek helyreállítása nagyrészt ugyancsak ingyenmunkával történt.

1580 október 12-én kérte a megye, hogy a kanizsai kapitány engedje el ingyenmunka tartozását. Még ezen a napon elrendelte, hogy minden porta után egy szekér hat napon át dolgozzon, a gyalogos ingyenmunkára pedig a porták készpénzben egy forint 20 dénárt fizessenek

Csányi Bernát adószedő kezéhez.⁸ 1585 május 5-én Zrínyi György kapitány kérte, hogy az ingyenmunkát a vármegye ne természetben, hanem pénzben fizesse, mivel a város és a vár is szűkölködik.⁹ Egy év múlva portánként hat gyalogos napszámot és minden 25 porta után egy szekeret állítottak ki a birtokosok. A megye a szervezéssel Gyömöre Györgyöt bízta meg 16 forint fizetéssel.¹⁰ Novemberben azt kérte Zrínyi, hogy a megye a törvényesen előírt mértéken felül is adjon munkás kezét, ezt azonban a kanizsaiak kevélységére hivatkozva megtagadták, s kijelentették, hogy a túlkapasokról értesítik az uralkodót.¹¹ 1587 júniusában a szokásos ingyenmunkát rendelték el egy forint büntetés terhe alatt. A végrehajtó ezúttal Berzsényi Miklós esküdt ugyancsak 16 forintos fizetéssel.¹² 1587 szeptemberében vetődik fel először a később gyakran ismétlődő kérdés, amelyet a megye országgyűlési követei utasításaiba foglalt: az uralkodó a Zalára eső ingyenmunkát (ne Tihanyhoz és Veszprémhez is) csak Kanizsához rendelje, az ottani katonaságot pedig kellő időben fizesse ki, „mert minden gonosztettüknek a késői fizetés az oka.”¹³ 1589 szeptemberében a megye a szokásos ingyenmunkát adja, a szervezés ifjabb Rajky János feladata 24 forintos fizetésért. 1590-ben Gercsey Bertalan alkapitány pénzbeli megváltást kért, a szokásos 80 dénár fölül kivételesen még 20-at, összesen egy magyar forintot. Az ellentmondók büntetése a szokott pénzbírság, vagy két nap gyalog robot.¹⁴

1592-ben királyi rendeletre a szokott munkát Kiskomárhoz adták, mivel ellenség fenyegeti. A török veszélyre való tekintettel az uralkodó azt is elrendelte, ha akár Kanizsa, akár más erősség romos állapotba kerülne, a nemesség és a lakosság a limitált mértéket meghaladóan is köteles segíteni a helyreállításban.¹⁵ 1593 januárjában országgyűlési követeik útján újra kérték, a király parancsolja meg tihanyi és veszprémi kapitányainak, ne követeljenek Zalától ingyenmunkát.¹⁶ Három évvel később, 1595 júliusában a zavaros időkre hivatkozva vonakodott a megye eleget tenni e kötelezettségének, amelyet azzal is indokoltak, hogy a kanizsaiak megszállták a veszprémi püspök három faluját.¹⁷ 1598 januárjában a kapitány palánkfát és az őrség számára élelmiszert kért. A megye portánként egy szekér fát rendelt a környező falvakból, a távolabbiak 32 dénár pénzbeli megváltást fizettek szekerenként.¹⁸ A végrehajtás Szabad Bálint somogyi szolgabíró feladata volt. Decemberben a rendelkezést megismételték. Ebben az évben és 1599-ben még nyolc alkalommal merült fel, hogy a pápai, veszprémi, tihanyi és vázsonyi várak kapitányai a két megye, Zala és Somogy lakóit saját váraik javítására hurcolják. Több alkalommal kérték – eredménytelenül – a királyt, fékezze meg őket.

1600-ban, a török támadásának hírére újra kiemelt fontosságúvá vált a vár megerősítése. 12 forint büntetés terhe alatt portánként egy gyalog és minden tíz porta

után egy négyökrös szekér kiállítását rendelték el. A katonákkal különösen megromlott viszony és az árpa aratása miatt azonban a lakosok nem akarták a munkát a kiszabott határidőre elvégezni. A megye a kapitány türelmét kérte, s azt, hogy Egerszeget mentse fel kötelezettsége alól a sok helyi közmunka miatt. Végül a június 5. és 25. közötti időt rendelte a várhoz adott ingyenmunka teljesítésére. Minden egyes porta egy gyalogost, minden 10 porta egy négyökrös szekeret állított. Két embert rendeltek a szekér befogására, a többi nyolcat az erődítési munkák tényleges elvégzésére.¹⁹

A megye tehát évente természetben elvégeztette, vagy pénzben kifizette a kiszabott ingyenmunkát. A megváltás összege egy gyalogos után 80 dénár és egy forint 20 dénár között mozgott. Az ellentmondókat egytől tizenkét forintig terjedő büntetéssel, kétszeres teherrel, esetenként börtönnel sújtották. A szervezés többnyire egy esküdt, vagy alszolgabíró feladata volt viszonylag magas, 16–24 forintos fizetéssel. A megye vonakodott az előirtakon felül teljesíteni. Csak kivételes alkalom, többnyire közvetlen török támadás veszélye esetén vállalt fölös terheket. Ennek egyik oka, hogy kapcsolata a kanizsaiakkal (különösen 1598-tól) a mélypontra súlylyedt.

Viszonylag csekély számúak a közvetlenül a védelemmel foglalkozó feljegyzések, ezek 1590 és 1601 közé esnek. 1590 februárjában és májusában a Szentmiklós és a mindszei castellum közötti erdő kivágására rendelték kilenc falu lakóit, mivel ennek takarásában a török gyakran kicsaphat a kanizsai mezőre.²⁰ 1592-ben a török veszély miatt a hivatalos ügyekben járó tisztviselők mellé kanizsai katonákat rendeltek.²¹ 1599 szeptember 8-án érkezett meg Mátyás főherceg levele, mely szerint hírei vannak arról, hogy a török megszállni készül Kanizsát. Ezért élelmiszer felhalmozására szólította fel a megyét és szükség esetén nemesi felkelés összehívását rendelte el.²² A várható támadástól félve Kanizsa, Kiskomár és Babolcsa német katonái arra hivatkozva, hogy zsoldjukat már megszolgálták, elhagyni készültek váraikat, hiába bízta őket maradásra Mátyás főherceg az ígért segítség megérkezéséig.²³ A következő híradás 1601 februárjából való, amikor a megye országgyűlési követei révén kérte a vár felszabadítását.²⁴

A Kanizsára vonatkozó bejegyzések negyedét adták a vár élelmiszer ellátásával kapcsolatos rendelkezések. Rendelkezett vártartománnyal, a hozzá tartozó falvak azonban idővel teljesen elnéptelenedtek, vagy a töröknek hódoltak, így nem voltak képesek az őrség ellátására.²⁵ 1567 februárjában, tehát még a kincstári tulajdonba kerülés előtt a „szokott módon” Tahy Ferenc kapitányt bízta meg a közgyűlés az összegyűjtött élelmiszer árának limitálásával. Ugyanakkor rendelték el portánként egy köből kenyérliszt beszállítását eladási áron a várba úgy, hogy minden 15 porta adjon egy szekeret a behordásra.²⁶ A hadi élelmet szállítók a megye egész területén

vámmentességet kaptak.²⁷ 1569 decemberében portánként egy-egy köből zab szállítását rendelték Kanizsára és Egerszegre.²⁸

Következő adatunk a jegyzőkönyvek hiányossága miatt 1580 októberéből maradt fent. Portánként egy mérő lisztet (80 dénárért), egy icce búzát és egy icce zabot szállítottak Kanizsára az előírt áron. Az ellentmondók büntetése dupla teher.²⁹ 1587-ben a megadott terminusra egy mérő búza, vagy rozslisztet és egy mérő zabot kellett adni 33 dénár értékben. Hasonló adatunk van 1590 szeptemberéből is.³⁰ 1596-ban a viszonylag védett Muraközéből, a Bánffy és Széchy uradalmakból rendelték gabona és abrak szállítást.³¹ Egy évvel később a kanizsai tisztek a palánkfa és vártafa szállítása mellett a munició hátralékát kérték, „nehogy a katonák maguk gondoskodjanak a behajtásról”.³² A továbbiakban évente többször ismétlődött a követelés. A megye rendszeresen előteremtette a szükséges mennyiséget, 1599 szeptember 8-án minden porta és nemesi kúria után két egerszegi köből zabot, köblönként 25 dénaron.³³ Tavaszonként a télen legyengült lovakat legelőre eresztették. Az alispán régi szokás szerint egy hónapra jelölte ki a legeltető helyeket a kanizsai és kiskomári katonáknak úgy, hogy sehol ne maradhassanak négy napnál tovább és fizessék meg a költségeket. 1600-ban Paradaiser kapitány nem engedélyezte a szabad gabonaforgalmat a városban, ami ellen tiltakozott a vármegye.³⁴

A Kanizsára vonatkozó bejegyzések legnagyobb részét, mintegy 40%-át tették ki a katonaság túlkapásai elleni panaszok és a megfélemezésre tett intézkedések. A sérelmek három csoportba oszthatók. Kevesebbet, vagy semmit sem fizettek a beszállított élelemért, abrakért, gyakran a rablástól, erőszakoskodástól, sem riadtak vissza, zsákmányszerző portyáik során a lakosságot bántalmazták, fogságba ejtették. Gyakoriak voltak az egytelkes nemesek panaszai, akiket nemesi előjogaik figyelmen kívül hagyásával ingyenmunkára hurcoltak, szállításokra köteleztek. Az idők folyamán negatívan változott a megye és a mindenkori kapitányok reagálása ezekben a kérdésekben. Az első bejegyzés 1569 decemberéből származik, a közgyűlés Thury Györgytől kérte a császári zsoldosok által okozott károk megtérítését. A kapitány a károk bizonyítását követően kárpótlást ígért. A megye két szolgabíróval küldött ki, hogy Thury embeivel együtt eskü alatt írják össze a károkat a falvakban. Kérték, hogy a kapitány a kárpótlás fedezetére tartsa vissza az illetékes katonák fizetését. Ugyanezen a közgyűlésen tárgyalták a Kanizsa környéki nemes és nemtelen lakosok panaszait, mely szerint 1566 óta folyamatosan, naponta zaklatják, sértegetik őket, házaikat megtámadják, ingóságukat elrabolják. A megye a panaszok megelőzésére elhatározta, hogy a bűnösöket szolgabíráival törvényszéke elé idéztesse, és ott gyorsított eljárással elítéli. Akik nem jelennek meg az idézésre, azokat levelesíti, vagyis bárki által, a nemesi előjogok figyelembe

vétele nélkül elfoghatók lesznek.³⁵ Következő adatunk 1580-ból maradt fent. A Kanizsa környékiek Khielmann András kapitányra panaszkodtak, hogy az egytelkeseket parasztok módjára adóztatja, Eördögh Gergely alispánt megtámadta, Hetés falut elpusztította. A megye az uralkodóhoz fordult orvoslásért.³⁶ 1585 augusztusában a közgyűlés a „szerencsétlen népet sanyargató rabló katonák” ellen, legyenek vértések, vagy huszárok, az alispán és a szolgabírák vezetésével felkelést rendelt el 12 forint büntetés terhe alatt. A királyi zsoldban álló vajdákat is felszólították, hogy küldjék el embereiket. Együttal a királyhoz is követet indítottak Pethő Ambrus alispán és Kaczor [Tamás] személyében.³⁷ 1586 folyamán többször is kérték Zrínyi György kapitányt, zabolázza meg embereit, térítsék meg az okozott károkat.³⁸ Míg Thury György kapitánysága alatt a megye saját hatáskörében kívánta elintézni vitás ügyeit, elég erőt érezve magában az eredményes beavatkozáshoz, később az uralkodói közbenjárásban bízott. 1587-ben kivételesen eredményre vezetett a panasz, a király Ernő főherceg útján elrendelte az okozott károk eskü alatti összeírását jársonként. Ígéretet tett a bűnösök megbüntetésére is.³⁹ 1590 februárjában újra Zrínyitől kértek jóvátételt, majd májusban az uralkodóhoz fordultak.⁴⁰ 1592–93 során több alkalommal kérték mindkét fórumon, ne kényszerítsék az egytelkes nemeseket fahordásra és más jobbágyi munkákra.⁴¹

A 15 éves háború kitörésével a helyzet tovább romlott, a panaszok sokasodtak. A 90-es években már alig múlt el közgyűlés a végváriak elleni sérelmek felemlítése nélkül. A fizetlenség miatt a zsákmányszerző portyák mindennapossá váltak, hozzájárultak a megye népességének drasztikus fogyáshoz, a települések pusztulásához. Az idegen származású kapitányok, Haym, Paradaiser kapitánysága alatt tovább romlott a viszony, hiszen számukra a megye és lakóinak szempontjai még érdektelenebbek voltak, mint Thury, Bornemissza, vagy Zrínyi György esetében. 1599 januárjában az uradalmak és a nemesség képviselői is kijelentették, nem akarnak áron alul élelmiszert szállítani Kanizsára, amely pusztítja és elnépteleníti birtokaikat. Ha szükséges, fegyveresen védekeznek. Az országgyűlés előtt nyilvánosan kívánták beszámolni sérelmeikről, a segélyadó fizetésének felfüggesztését fontolgatták.⁴² 1599 szeptemberében a panaszok a következők: A vértések, mivel nem kapták meg a fizetésüket, faluról falura járva csavarognak, a lakókat házaikból kiűzik, megverik és megsebzik. Az élelmiszert fizetés nélkül elveszik. A rabló, prédáló katonák kiűzésére a megyéből nemesi felkelést rendelték el, a távolmaradókra 12 forint büntetést szabva ki.⁴³ 1600. január 4-én a panaszok megismétlődtek az ellenség módjára szétszóródó és rabló zsoldosokról, akik válogatás nélkül bort, ludat, tyúkot, szalonnát, hizlalt élő állatot, zabot, gabonát raboltak. A szegényeket megkínnozták, sokakat elhurcoltak, a gyermekeket sem kímél-

ték. A nemeseket is elfogták, a többiekkel együtt pórázon és nyakbéklyóval, mint a lovakat Kanizsára hajtották és tömlőcbe vetették. A börtönbeli tartást is rajtuk hajtották be. A kapitány a nemeseket a helyi lakossággal együtt erődítési munkára hajtotta, s olyan szolgáló levelet adott nekik, amelyek hátuljára akasztófát festettek. Teljesen tönkrementek, képtelenek adózni. A megye határozata: azonnal értesíti a királyt és a következő országgyűlésen az akasztófás leveleket is bemutatva követel határozott intézkedéseket.⁴⁴ Az utolsó híradás és panasz 1600 áprilisából való. 1601 tavaszán már a vár felszabadítását kérte a megye.⁴⁵

A továbbiakban a megyei közgyűlési jegyzőkönyvekben Kanizsával két bejegyzés foglalkozik. 1634 szeptemberében elrendelték, hogy a hódoltsági területről Kanizsa felé a lakosoknak falujuk ügyeiben járva nem kell vámot fizetni, a másikban törökösséggel és árulással vádolják Jakapfi Andrást 1647 decemberében, és azzal, hogy Hetésből keresztény személyeket adott el a töröknek.⁴⁶

Az udvar a végvári rendszer fenntartásához szükséges pénz egy részét tudta csak fedezni a Magyarországról befolyt jövedelmekből. Számos elképzelés született a kérdés megoldásáról, felmerült a német lovagrend behívása Nyugat-Magyarországra, sőt a terület felosztása is az osztrák tartományok között. Ez utóbbi annyiban valósult meg, hogy Stájerország többször hozzájárult a védelmi kapujának számító Kanizsa ellátáshoz, az 1570-es években a „gyepűsítés” kapcsán többek között 1000 fagát küldött. Mindez nem változtatott az alapproblémán. A maradék ország eltartó-képessége egyre csökkent. Pénz hiányában az udvar az időhúzás taktikáját választotta: Minél később és minél kevesebb pénzt kiadni. A hatékonyságot akadályozta, hogy a végső szót a

legkisebb ügyekben is a Prágában székelő Rudolf mondta ki, akinek még saját testvéreivel, Ernővel, majd Mátyással való viszonya sem volt felhőtlen. A magyarok iránti bizalmatlanság végig jelen volt, amit a reformáció terjedése tovább erősített. Ez abban is megmutatkozott, hogy 1577-től Bornemissza János lemondását követően – Zrínyi Györgyöt kivéve – nem magyar főkapitányokat neveztek ki, s a várban az idegen származású katonák aránya egyre nőtt. A nemzetihez rövidesen vallási ellentétek is járultak, amelyek Haym Kristóf kapitánysága alatt csaknem lázadáshoz vezettek.

Látható, a megye kezdetben még megkísérelte, hogy törvényes úton, saját hatáskörében bánjon el a garázdálkodókkal, bízott a kárterítés lehetőségében. Miután a kapitányhoz, főispánhoz, uralkodóhoz címzett panaszok eredménytelenek maradtak, a segélyadó megtagadása, a garázdálkodó katonák elleni felkelés meghirdetése is felmerült. Törvényszabta kötelezettségeinek azonban a megye mindvégig eleget tett, biztosította és megszervezte az ingyenmunkát, gondoskodott a vár ellátásához szükséges gabonafélék, élelmiszer és famennyiség összegyűjtéséről és beszállításáról. Mindezt annak tudatában tette, hogy nagyobb török támadás esetén védelmet mégiscsak a végváraktól, elsősorban Kanizsától remélhet. Saját erejéből nem volt képes megvédeni területét és lakóit sem a töröktől, sem a végváriak pusztításaitól, a tizenöt éves háború idején nem tudta megakadályozni a tragikus mérvű elnéptelenedést. Ebben a nehéz helyzetben részben a passzív rezisztencia, részben a kisebbik rossz taktikáját választotta, célja a pusztta túlélés volt. A vár elestével területének jelentős része török fennhatóság alá került, ugyanakkor felsorolt és tárgyalt kötelezettségei más várakhoz kapcsolódóan továbbra is megmaradtak.

Jegyzetek:

¹ Zala Megyei Levéltár IV.1.-a Megyei közgyűlési jegyzőkönyvek I. 1555–1634. A továbbiakban Kgyjk I.

² Magyarország története 1526–1686 Bp., 1985. 434. A vár korabeli történetére lásd: dr. Vándor László: Kanizsa története a honfoglalástól a város török alóli felszabadulásáig, különösen 299–353. In: Nagykanizsa városi monográfia I. Szerk.: Béli József, dr. Rózsa Miklós és dr. Rózsáné dr. Lendvai Anna Nagykanizsa, 1994, 464.

³ Müller Veronika: Thury György kanizsai kapitánysága Kanizsa, 1972, 24.

⁴ Müller – 1972. 35–36.

⁵ Magyarország története – 1985. 426.

⁶ Kgyjk I. 1567. február 16., 56. reg. A bejegyzések rövidített fordításai, regesztái megjelentek: Bilkei Irén –

Turbuly Éva: Zala vármegye közgyűlési jegyzőkönyveinek regesztái 1555–1711. I. Zalaegerszeg, 1989. 167. Zalai Gyűjtemény 29. A továbbiakban a reg. rövidítés a regeszták sorszámára utal.

⁷ Müller – 1972 36–40. Hofkammerarchiv Hoffinanz Ungarn Rt. Nr. 32–50.

⁸ 1580. október 12., 83–84. reg.

⁹ 1585. május 5., 116. reg.

¹⁰ 1586. július 31. 126. reg.

¹¹ 1586. november 16. 133. reg.

¹² 1587. június 7., 162. reg.

¹³ 1587. szeptember 14., 174. reg.

¹⁴ 1590. május 23., 217. reg.

¹⁵ 1592. február 19., 226. és 237. reg.

- ¹⁶ 1593. január 25., 292. reg.
¹⁷ 1595. július 12., 352. reg.
¹⁸ 1598. január 7., 548–549. reg.
¹⁹ 1600. május 24., 764. reg., és 1611. június 21., 782. reg.
²⁰ 1590. február 11., 208. reg., május 23., 216. reg.
²¹ 1592. február 19., 239. reg.
²² 1600. szeptember 8., 692. reg.
²³ 1600. június 21., 774. reg.
²⁴ 1601. február 3., 787. reg.
²⁵ Müller – 1972 40.
²⁶ 1567. február 16., 58–59., 63. reg.
²⁷ uo. 65. reg.
²⁸ 1569. december 4., 71. reg.
²⁹ 1580. október 12., 79. reg.
³⁰ 1587. szeptember 14., 180. reg., 1590. február 11., 210. reg.
³¹ 1596. szeptember 4.
³² 1597. december 17., 536. reg.
³³ 1598. január 7., 548. reg., 1599. január 13., 648. reg., szeptember 8., 695. reg.
³⁴ 1600. május 4., 755. reg., május 24., 764. reg.
³⁵ 1569. december 4. 69–71. reg.
³⁶ 1580. december 4., 86. reg.
³⁷ 1585. augusztus 5. 120. reg.
³⁸ 1586. július 31., 128. reg., november 16., 133. reg.
³⁹ 1587. január 18., 148. reg., február 16., 155. reg.
⁴⁰ 1590. február 11., 206. reg., május 23., 215. reg.
⁴¹ 1592. február 19., 231. reg., 236. reg. 1593. január 25., 266. és 294. reg., június 8., 277. reg.
⁴² 1599. január 13., 648–653. reg.
⁴³ 1599. szeptember 8., 694–696., 699. reg.
⁴⁴ 1600. január 4., 712. reg.
⁴⁵ 1600. április 12., 738. reg.
⁴⁶ Kgyjk II. 1634. szeptember 22., 1304. reg. és 1647. december 16., 1526. reg.

